

MŰVÉSZVILÁG

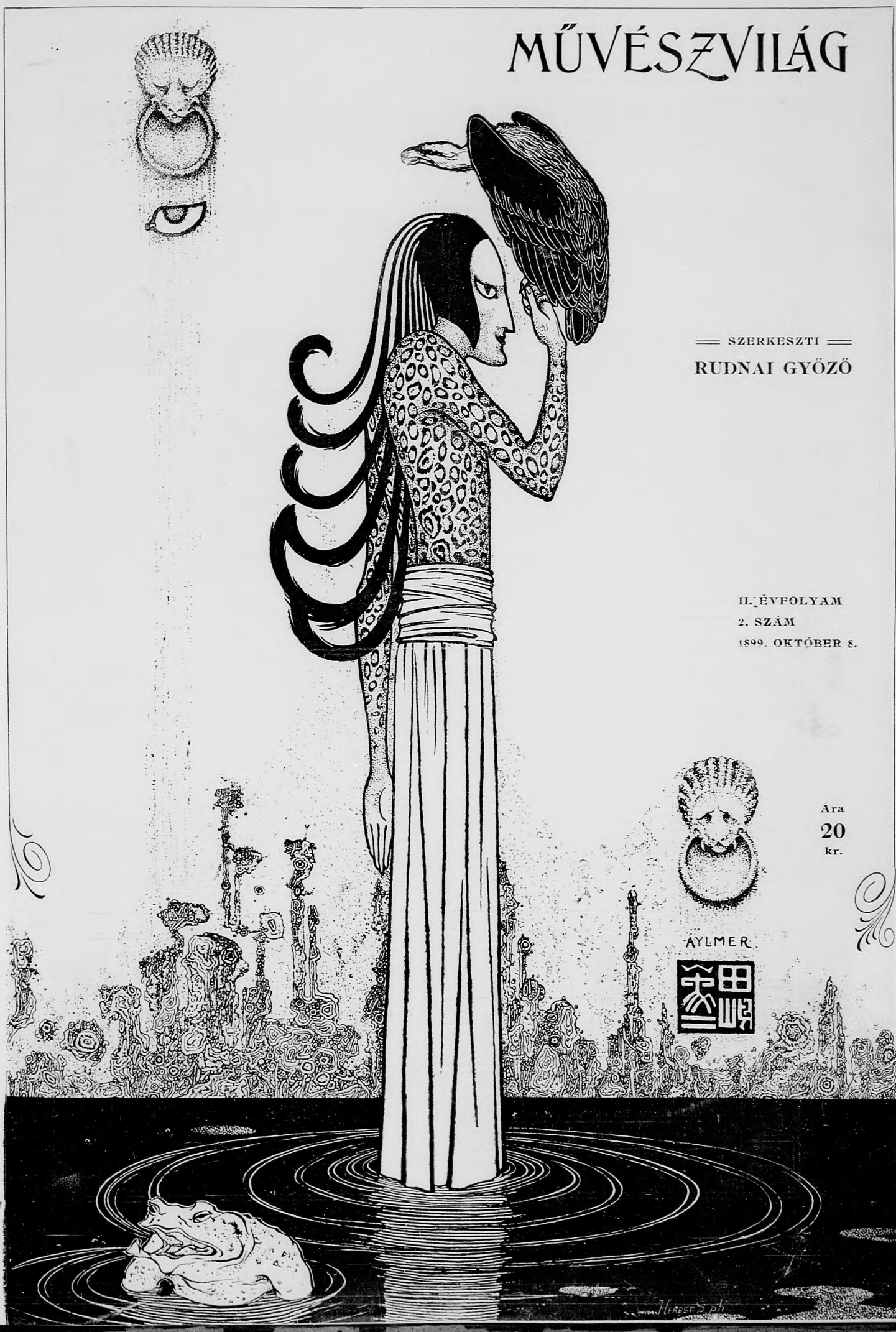
— SZERKESZTI —
RUDNAI GYÖZŐ

II. ÉVFOLYAM
2. SZÁM
1899. OKTÓBER 8.

Ára
20
kr.

AYLMER

HERBERTS PH

KOMOGÉN

Szenzációs

Ritka eset, hogy egy ujjonnan feltalált szer oly rövid idő után, oly sikereket tudjon felmutatni, mint az én törvényileg védett

hajpomádém KOMOGÉN.

Ezen, mint a tényleg egyedüli, a kihullást gálló és hajnövesztő szer, kitünőségek és magánosok által el van ismerve. — Próbátételek a 1 vagy 2 korona árban a biztos eredményről meggyőznek, s a feltalálónő

«Komogén» által elért sikerem

WINTER HERMINA, Bécs, IX., Bleichergasse 1/L., 11. a.

által mindenhová készségesen elküldetnek

Itt csak egynéhány a sok elismerő levelekből:

Igen tisztelt asszonyom!
Mint hogy Komogén kitünő pomádéjáról hallottunk, több hölgy szintén 6 tégelyt óhajt belőle, küldeményt kérem utánvétellel és vagyok tisztelettel
Nasitz, 1899. március 12. *Graser Anna*

— Felkérem, hogy Komogén kitünő hajpomádéjából 1 tégelyt a 1 korona, azonnal küldjön.
Bécs, febr. 28. *Koch János, II., Springergasse*

— Kérem küldjön pomádéjából 2 tégelyt, a 2 korona.
Krakkó, 1899. márc. 15. *Stosszanski, tanár*
Ismét elárusítóknak árkedvezmény Képviselek mindenütt kerestetnek

LOHR MÁRIA

EZELŐTTI KRONFUSZ

Gyár:

VIII., Baross-utca 85

Fiókok:

VI., Andrássy-ut 16. sz.

VIII., József-körút 2. sz.

IX., Kálvin-tér 9. szám

V., Harminead-utca 3

VI., Teréz-körút 39. sz.

CSIPKE
VEGYÉSZETI
TISZTÍTÓ
ÉS
FESTÉSZETI
INTÉZETE

Műfogak és fogsorok

a legjobb minőségben a legutányosabb árak mellett készíttetnek anélkül, hogy a gyökereket el kellene távolítani 10 évi jóllallas mellett

Hivatalnokoknak 50 százalékkal olcsóbban, kívánatra részletfizetésre is

KEMÉNY E.

BUDAPEST VII., Klauzál-utca 2. I. em.
a Párisi Nagyruházzal szemben

BALLA MIKLÓS VERSEK

című kötete megrendelhető lapunk kiadó-hivatalában

Ára 1 forint

Hol mérik a jó bort?

Gyönyörű .. kerthelyiség

Bleier Nándor-féle vendéglő és kávéházban

Hungária-körút és külső Kerepesi-út sarkán

a Stefánia-út torkolatánál

Kapható mindenkor jó magyaros étel, eredeti jó borok friss sörrel. — A kávéházban a legjobb meleg- és hűsítő-italok, fagyalt, jegeskávé stb. szolgáltatnak ki

Naponta kitünő női zenekar hangversenyez.

Janky és Neuzil

érec, vasbutor-fényezőök és épület mázolás vállalkozók

BUDAPEST

VII., Dohány-utca 45. sz.

Elvállalnak fürdőkádak, konyha, vizes edényekben bármilyen mázolási munkát — versenyárak mellett.

Főszlyt fektetünk a vasbutor mázolási munkákra Javítások olcsón elkészíttetnek

Értesítjük t. c. olvasóinkat, hogy október hó elsejétől fogva lapunk hetenként, minden vasárnapon

jelenik meg.

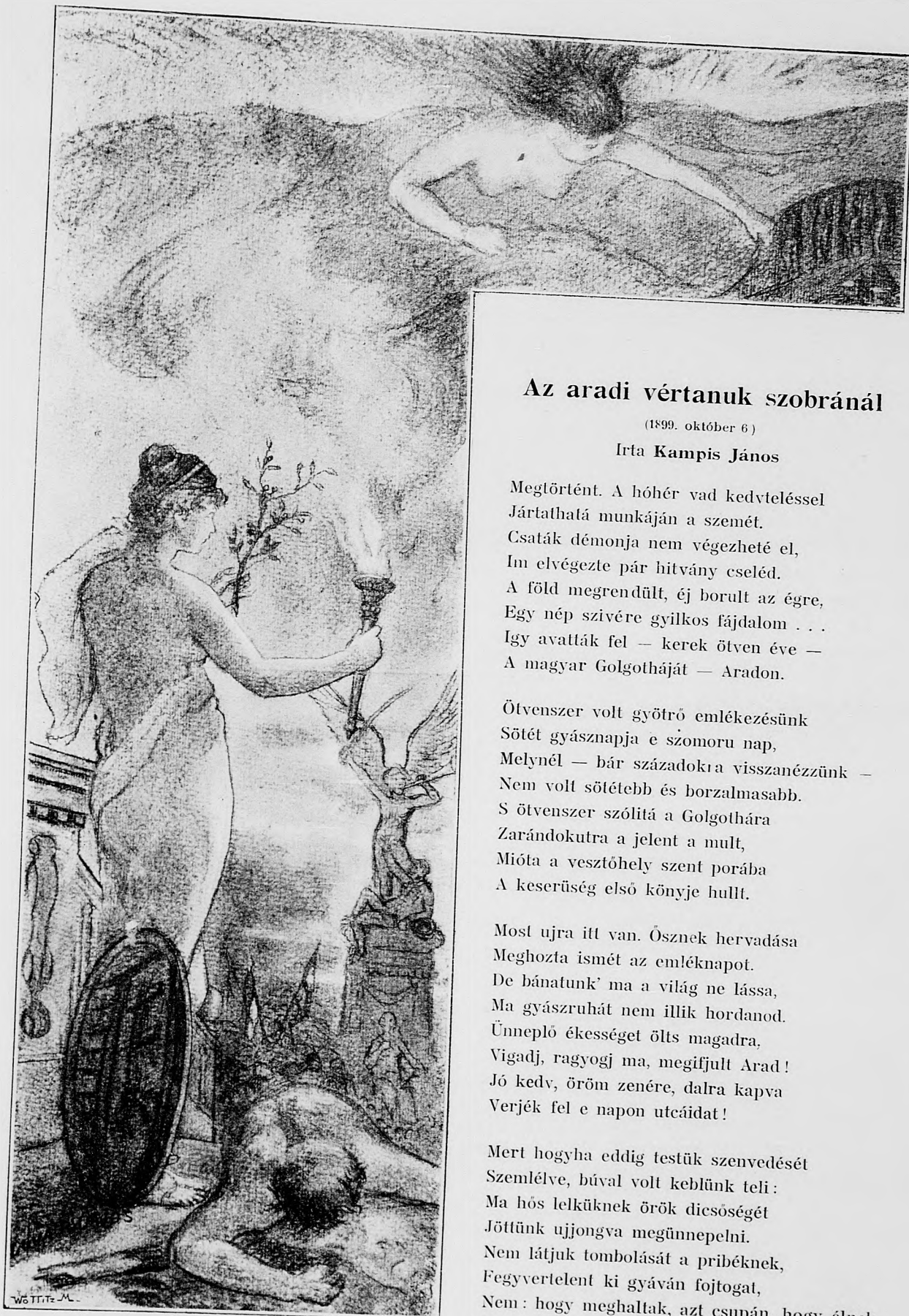
Előfizetési ára nem változik,

ellenben az egyes példányok árát

husz krajcárra szállítottuk le.

2. 12.

Az aradi vértanúk szobránál

(1899. október 6.)

Irta Kampis János

Meglőrtént. A hóhér vad kedvteléssel
 Jártathatá munkáján a szemét.
 Csatak démonja nem végezheté el,
 Im elvégezte pár hitvány eseléd.
 A föld megrendült, éj borult az égre,
 Egy nép szívére gyilkos fájdalom . . .
 Így avatták fel — kerek ötven éve —
 A magyar Golgotháját — Aradon.

Ötvenszer volt győtrő emlékezésünk
 Sötét gyásznapja e szomorú nap,
 Melynél — bár századokra visszanezzünk —
 Nem volt sötétebb és borzalmasabb.
 S ötvenszer szólítá a Golgothára
 Zarándokutra a jelent a múlt,
 Mióta a vesztőhely szent porába
 A keserűség első könyje hullt.

Most újra itt van. Ősznek hervadása
 Meghozta ismét az emléknapot.
 De bánatunk' ma a világ ne lássa,
 Ma gyászruhát nem illik hordanod.
 Ünneplő ékességet öltö magadra,
 Vigadj, ragyogj ma, megíjult Arad!
 Jó kedv, öröm zenére, dalra kapva
 Verjék fel e napon utcáidat!

Mert hogyha eddig testük szenvedését
 Szemlélve, búval volt keblünk teli:
 Ma hős lelküknek örök dicsőségét
 Jöttünk ujjongva megünnepelni.
 Nem látjuk tombolását a pribéknek,
 Fegyvertelent ki gyáván fojtogat,
 Nem: hogy meghaltak, azt csupán, hogy élnek,
 Legyőzve aljas poroszlóikat.

Meghaltak? . . . Ó, hisz nem is haltak ők meg,
Mert az igaz nem halhat meg soha.
Nem ölheti meg sodra az időknék,
Hóhér bitója, zsarnok pallosa.
A vértanúság a titáni harcnak
Egyik legfényesebb jelenése csak.
Nem haltak ők meg! Mellettünk maradtak.
Védnek, vezetnek, együtt tartanak.

Hogy a magyar ma úr-e nagy hazában,
Hogy a szabadság föltámadhatott,
Hogy összegyűlhetünk itt annyi százan
Megünnepelni ezt a szent napot,
Hogy e szobor hirdeti a világnak,
Mit vívott a nemzet ki általuk,
Hogy régi álmak valóságra váltak:
Ők tették ezt, — az ő diadaluk!

Élnek! — A nemzet minden rétegében
Alkot, teremt hatalmas szellemük.
Ahol baj támad, küzdelemre készen
Találkozunk ott biztosan velük.
Hol tette, áldozatra lelkesítve
A nemzeti közérzés fölzajog,
Hol új erő száll csüggedt honfi-szívbe:
— Az ő lelkükre gondolj — ők azok!

A géniusz, a belső nemzet-élet
Az ő lelkük, mely közöttünk lebeg.
Új hordozója a nagy összeség lett,
Osztályok, törzsek, pártok, egyesek.
Harcuk gyümölcse így termékenyül meg,
Megdöntve minden választó falat,
És vértanúja így mindegyikünknek,
Aki e földön magyar és szabad!

S ti hősök, vértanúink, tizenhárman,
Maradjatok továbbra is velünk!
Erényetek az élet viharában
Ó hadd legyen vezérlő szellemünk!
Meváltásunkért örök hála nektek,
S mely bátorit és bizodalmat ad,
Ezerszer áldott szent emléketeknek
Örök dicsőség, örök hódolat!

És nem lehet magyar csak e hegyosztó
Szent lélek által, akárki legyen,
A legelső magyar s a legutolsó
E nélkül a hazában idegen.
S kiknek szívét nagy érzésekre, tette
E géniusz léte ihlette meg,
A nyert áldás sugallatát köveve
— Az ő emléküket ünneplitek!

Az események képét rendre, sorra
Ridegen őrzi a történelem.
Az emlék, a nemzet lelkébe forrva,
Szent, éltető láng, örökös jelen.
E láng hevében az a sűrű fátyol,
Melyet a multra gyöngéd kéz vetett,
Elég, elhamvad lassankint magától,
S föltárul, amit óva rejteget.

Föltárul s a szemet el nem vakítja,
Képén a tekintet nyugton pihen.
Nem bánt, nem izgat az emlék, nagyítva,
Nincs vád, boszu nincs, csak történelem.
Közérzetében fölmagasztosulva
A nemzet büszkén nézi hőseit,
S nem gyűlölségért menekül a multba:
Példát keres, tanulságot merit.

Te éreszobor légy ennek hirdetője!
Légy — harci emlék — béke oszlopa.
A multat a jelennel egybeszöve
Kísérj egy jobb kor dús virányiba.
Téged szemlélve más század fiának
Eszébe jussanak majd a tusák,
Melyek előtte, érte vivatának,
Hazát szereztek s újra alkoták.

A vértanuk

Ötvenedik évfordulója köszönt be immár hazai történelmünk ez örökre gyászemlékü napjának.

Őszi borongás méla árnya emlékeztessen bennünket ama csillagoltó sötétségre, amely az aradi gyásznapi után Magyarországra ráborult. Babért, könnyet, virágot és kegyeletes emlékezést vigyünk a megszentelt hantokra.

Az Aradon kivégzett *tizenhárom generális* mindegyike java idejében szenvedett vértanuhalált a szabadságért. Még a legöregebb, Aulich Lajos is csak ötvenhét éves volt, midőn kiszendvedett, a legifjabb pedig, gróf Leiningen Westerburg Károly, alig érte el a férfikor küszöbét — harmincadik évét töltötte be épen.

Az ő sorsa talán a legtragikusabb valamennyi közül, mert tulajdonképpen szíve vettette le vele az osztrák Waffenrockot.

1844-ben, mint a 31-ik seregszázadosa a délvidéken állomásozott, s Török-Becsén megösmékedett a dúsgazdag, örmény származású Sissányi családdal.

Aki csak egy kicsit is ösmerős a *régi Pest* társadalmi életével, tudja, hogy a negyvenes esztendőben valóságos forradalmat csináltak a Sissányi lányok.

Bál, hangverseny, esteli társaság nem eshetett meg náluk nélkül, s a nemcsak gazdag, de csodaszép leányokat rendesen valóságos udvar környékezte az akkori arany ifjuság javából válogatva.

Janka, Fémi, Eliz, — hogy melyik volt szebb, ki tudná ezt megmondani. *Sághy Tóni, Almássy Czéni*, hajdani híres gavallérok, még galambbősz hajjal is lelkesedtek és sirtak, ha a Sissányi-lányokra fordult a beszéd.

Eliznek imponált Leiningen gróf hódolata, aki nemcsak egyike volt a legdaliásabb férfiakkal, de lovagias akár Bayard, nyájas, kellemes társalgó, és olyan előkelő familiából való, hogy még az angol királyi házhoz is atyafi.

Eliz, a törökbecsei park árnyas fái alatt járkálva, egyszer aztán kimondta az ultimátumot.

— Jól van, de tegye le előbb az osztrák uniformist; akkor aztán mehetünk az oltárhoz, majd bizony, hogy engemet azzal csufoljanak, hogy *lisztes zsák*-nak lettem a felesége.

Leiningen szaván fogta a szép lányt. Beadta lemondását és már magyar diszben esküdött örök hűséget a lelkes honleány, Sissányi Erzsébetnek.

1844-ben történt ez — és négy év múlva már fölharsant a költő ébresztő szózata:

Talpra magyar, hi a haza . . .

Honos, magyar indigéna volt már akkor Leiningen, akit felesége biztatása mellett a *régi katona* is biztatott:

— Eredj, vond ki rozsdás hüvelyéből kardod, a haza, *hazád*, a szabadság védelmére.

És Leiningen elment — szemközt harcolva fivéréivel, akik a sasos zászló alatt maradtak.

Tragikum a legmegrázóbb. Neje, a hajdani csodaszép Sissányi Erzsébet ötven évvel élte túl vértanu halált szenvedett férjét, s mult tavaszon tették örök nyugalomra.

Aulich — az *isaszei győző*. Fokonkint küzdötte föl magát a pozsonyi, vagyontalan polgárú a katonai ranglétra fokozatain és mikor már alezredessé lett a Sándor cár nevét viselő gyalogezredben, akkor kiűtött a szabadságharc.

Hős és filozófus. Egyik legnevezetesebb fegyverténye volt, midőn fenyegetett hadosztálya hóval és jéggel fődött Szalka nyergén Kőrmöcbányáról Besztercebányára átvezette.

Mint ember igazi római jellem volt s ez talán még nagyobb tekintélyt szerzett neki a hadseregben, mint vitézsége és katonai tudása.

A szabadságharc egyik legfényesebb momentuma volt, mikor 1849. ápril. 24-én Aulich huszáraival bevonult Pestre, s a rákosi táborban, a fővárosi legelőkelőbb körök hölgyei, monstre küldölettségben vittek akkor babérkoszorút *Isaszegh hősének*. Tiszteletére a nemzeti színház diszeloádást is rendezett, midőn gróf Batthyányé és Károlyné meglátogatták Aulichot páholyában.

Dacára, hogy benne a nagy hadvezért becsülve, Görgeyhez inkább vonzódott Aulich, mint Kossuthhoz, sorsát nem kerülhette ki. Utolsó óráiban nagy lelki nyugalommal Horatiust olvasta és úgy halt meg mint egy római hős.

Ittebei és eleméri Kiss Ernő, valóságos legendás alak. Azokból a huszárokból, a kikkból a Hertelendyek, Simonyiak és Meskók termettek.

Kiss Antalnak dúsgazdag fiaként, különös örömet lelte a drágábbnál drágább, szebbnél szebb lovakban; s ezért is a huszár életre szánta magát.

Midőn atyja elvitte az ezredeshez, ez tudni sem akart a még gyermek Kissről, de Kiss Antal pazar ajándékaival az egész tisztikart annyira megnyerte, hogy mégis bekönyörögte fiát az ezredbe.

A fiatal Kiss Ernő gavallérságáról mesék maradtak meg. Egy izben például egyik látogatója egy remek, gyémántokkal kirakott dohányszelencét látott asztalán. Nagyon megdicsérte, mire Kiss így szólt:

— Önnek adom — örülni fogok, ha ez Önnek örömet szerez.

A látogató szabadkozott. Kiss azonban az ablakhoz lépett, amely alatt víz folyt s a drága ékszeret kidobja, ha a látogató nem akadályozza meg s el nem fogadja a mesés értékű emléket.

Máskor inspicálni jött egy generális, mikor lovait jártatták lovászai. Volt vagy hatvan darab, kérdezi a tábornok kié a ló, s mindig hangzott a válasz:

— *Wachtmeister Kiss!*

Csak később világosították föl aztán az álmélkodó vén generális, hogy micsoda nábobnak a fia ez az *örmester*.

Különösen az alvidéki rác lázadás leveretésében volt nagy érdeme Kissnek, aki, noha már 1849 tavaszán nem a legjobb végét jósolta a szabadságharcnak, hiven szolgálta hazáját egészen a világosi katasztrófáig.

Mint pesti térparancsnok nagyon népszerű volt, 1849 nyarán, midőn az *Angol királynőben* lakott, minduntalan kapott fáklás zenét.

Egy ilyen alkalommal bementek hozzá Sembery Imre képviselő nejével és fiacskájával, hogy ők is gyönyörködhesse a ragyogó látványban. Semberyné, lelkes honleány, nagy műveltségű asszony, szíves örömmel gratulált Kissnek a kitüntetéshez.

— Oh! — mondá a tábornok, melázó mosolylyal tekintve alá a hullámzó tömegre, — azt hiszem ennek a fénynek nagyon nagy lesz az árnya.

Látnoki jóslata beteljesült, a forradalmi kormány által kinevezett altábornagy, a ragyogó magyar gavallér életét az aradi Golgothán végezte be.

Török Ignác, épen úgy mint Aulich, egyik legképzettebb katonája volt a szabadságharcnak. Halálában is hasonlított ehhez a kitűnő bajtársához, mert mikor a pap, utolsó útjára előkészítendő, megjelent, Török Ignác a legnagyobb lelki nyugalommal Vauban híres erődítési munkálatait olvasta.

Knezics Károly, Damjanichnak egyik leghívebb fegyvertársa folytatta a sorozatot, majd Gróf Vécsey Károly és Lázár Vilmosról emlékezzünk.

Lázár Vilmos kiválóan szép, daliás katona volt, akit épen születése napjának fordulóján végzett ki a hóhérek. A börtönben rendkívül szomorú volt és nevének, született báró Reviczky Máriának szomorubból szomorubb leveleket írt. A vesztőhelyre bátran ment, s még rendelkezett aradi fogságában írott, később napvilágot is látott nagyon becses naplójának sorsáról.

Vécsey Károly, a hernád-vécsei és hajmáskői Vécsey ősrégi nemzetségből eredt. Atyja Vécsey Ágoston gróf maga is hős katona volt, mint nagyatyja Szigbert, aki altábornagysáig vitte és lovagja volt a Mária-Terézia rendnek. Ágoston, mint alig 14 éves gyermek részt vett az utolsó török háborúban, 1805-ben már alezredesséig vitte. Érdekes fölemlíteni, hogy az austerlitz csata után, 150 huszárral, ő kísérte át Ferenc császárt Napoleon táborába.

Tradíciók, fényes kitüntetései nagyatyja és atyjának szintén a sasos zászló alá vitték Vécsey Károlyt. 1845-ben már őrnagy volt a József-huszároknál, kilátással díszre, rangra, de ő benne mégis erősebb volt a honfiu, a megosztott osztrák katonánál. Egyike az elsők közt ajánlotta föl fegyverét a szabadságharc ügyének, hősiesen tartva ki mellette a temesvári szerencsétlen csatáig. Sorsa osztályosává tette a többinek s vértanu halállal peccéltette meg vele lángoló hazaszeretét.

Lechner, Pöltenberg, Schweidel, diszei a szabadságharc tábornoki karának, mind a vesztőhelyen végezték életüket, amelyet megszentelt földde tett dicső haláluk.

Dessewffy Arisztid, a jeles családnak nemesi ágazatából eredt sarja már nyugalmazott osztrák tiszt volt, midőn a szabadságharc hívó szavára, kardját a magyar ügynek följajlotta. Rendkívül bátor katona volt s gyors megjelenésével ő döntötte el a tarcali ütközetet. A világosi katasztrófa után fogságba került s noha herceg Lichtenstein altábor-

nagy erősen közbevetette magát érte, egyebet nem tudott keresztülvinni, minthogy bitó helyett, kötél általi halállal végeztetett ki.

Damjanich, a hősök hőse, ez a valóságos mythosi félistene szabadságharcunknak, zárja be dicsőült vértanuinak sorozatát.

A milyen hős katona volt, úgy gyűlölte a politizáló tiszteteket s ilyen alkalmakkor rendesen dörgedelmes rámondással vágott közbe: „Sohase okoskodjunk mi, hanem verjük meg az ellenséget, a többit majd elvégzi Kossuth Lajos”.

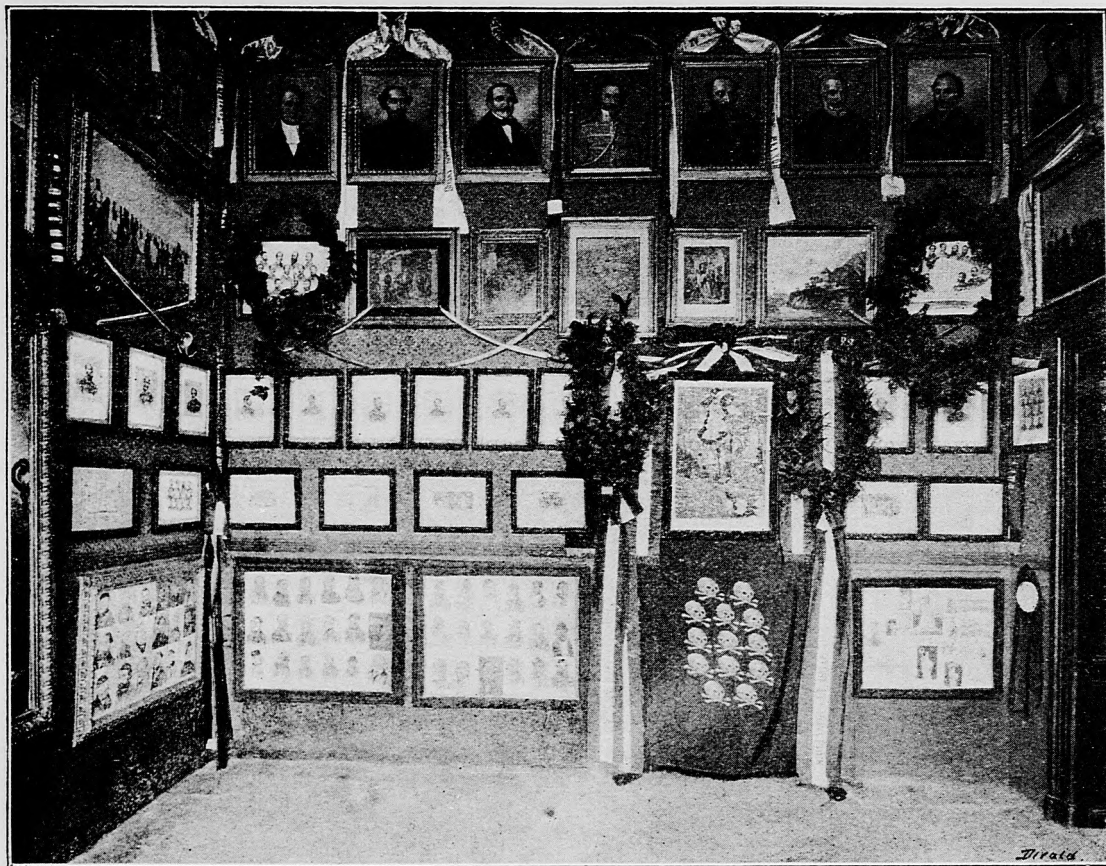
Nagy-Sarló, Szolnok, mind egy-egy babérlevél a nagy hős hervadhatlan koszorujában. Midőn a szabadságharc vége felé lábát eltörte Damjanich,

magyar jakobinus, Lackovich férfias végezetéhez.

Még ez is kissé gunyosan kiáltott az előtte menő társára, Szentmarjayra, hogy: *bon voyage*, úgy Damjanich is keserű tréfával jegyezte meg, már függő társaira mutatva! „Furcsa, hogy én, aki a csatában mindig előljártam, most engemet tettek meg sereghajtónak”.

Damjanich rendkívül mélyen érző, költői lélek is volt különben és az az imádság, melyet börtönében nejjének írt, meghat mind lelki nagysága, mind formai szépsége által.

Az a nő, akihez utolsó sorait intézte a szolnoki hős, Csernovics Emilia, már egy félszázad óta viseli Damjanich János után az özvegyi fátyolt. Ezt a fél-

nem mehetett többé csatába, de fölépülve bevittette magát Aradra, ahol a kormány a vár parancsnokságát bizta hű kezére.

A világosi fegyverletétel után ostromállapotba is helyezte a várat s oda nyilatkozott, hogy: „akár egy szál kozáknak megadja magát, de az egész osztrák sereg ellenében, utolsó csepp véréig védelmezi a várat”. A vár átadására aztán csakugyan Buturlin orosz tábornok jelent meg, Damjanichot pedig, mint kegyelemre kiadott foglyot, átvették az osztrákok.

Aradon nemsokára összeült a haditörvényszék, amely a hős tábornokot tizenkét társával együtt halálra ítélte.

Amint élt, oly bátran halt meg Damjanich János, akinek utolsó percei némileg hasonlítanak egyik

századot emlékezéssel, a jótékonyág és szeretetnek szánt nemes munkával töltve el.

A hős özvegye, a *nemzet özvegye*, aki előtt tisztelettel hajlik meg a nagy gyásznapon minden igaz hazafi.

A vértanuk sírjára pedig vigyük el könyeinket, virágainkat és fakadjon a szentelt hamvakból a nemzeti egyetértés, a béke hófehér lilioma.

*

A kivégzés

Aradon helyreállt az egység. A kormányzó lemondott és helyébe Görgey Arthur, mint diktátor vette át a polgári és katonai ügyek legfőbb igazgatását. Harmadnapra Görgey serege, 30,000 harcos,

Világosnál letette a fegyvert. A komáromi őrség ácsi diadala még egyszer fényt vetett a magyar nemzet sötétlő egére — de midőn *Klapka* is kapitulált: a férfias tusát a vértörvényszék váltotta fel, a bajnokot pedig a — bakó!

Szombat volt, október hónap első szombatja. Fél hat órakor dobpergés közben felállott a *Woche* ezred egy zászlóalja, az aradi vár fő-örházának éjszakai oldalán. Nehány perc múlva megnyílt a 6. számú kapu és kilépett rajta fekete attilában, hófehér ingben és glacé keztyűben a négy főbélőésre ítelt tábornok: *Schweidel* József, Bardóc minorita, *Kiss Ernő*, Marchot várkaplán, *Dessewffy* Arisztid, Baló ref. lelkész és *Lázár* Vilmos, Winkler minorita pap kíséretében. Miután a négy tábornok röviden megimádkozott, felolvasták a halálos ítéletet. *Schweidel* meleg hangon szólott Bardócnak:

— Tisztelendő ur! Ime, ezen feszület, melyet atyámtól örökölttem, ezt mindenkor, még a harcok zajában is magammal hordoztam. Kérem, ha meghaltam, vegye ki kezemből és adja át fiainak.

Kiss Ernő elbucszván lelkészétől, felkiáltott:

— Szegény hazám! Vége mindennek! Isten büntesse meg hóhérait!

Dessewffy büszkén, fenségesen viselte magát az egész jelenet alatt s mély megvetéssel nyilatkozott hóhéraitól még e percben is. Végre hirtelen megszorította Baló kezét és reszkető hangon, könnyes szemmel kérte, hogy adja át forrón szeretett nejének levelét és üzeneteit.

Lázár megölelte, megcsókolta Winklert és így szólott hozzá:

— Kedves tisztelendő ur, ha ezek az emberek netalán rosszul lőnének s elhibáznának, ne engedjen kinlódnom, hanem azonnal kérje meg a vezénylőt tisztelemmel, hogy ismételtesse a lövést.

Egyszerre felhangzott a parancsszó, a lelkészek visszavonultak, a négy tábornokot egymástól 5–5 lépésnyire állították, kabátjukat, mellényüket levetették s fehér zsebkendőikkel bekötötték szemüket. Midőn mindnyájan térdre ereszkedtek, *Lázár* összetett kezeit ég felé emelve, imaszerűleg mondta: „Istenem! nóm és három gyermekem!”

E pillanatban villámgyorsan vált ki a sorból 12 katona, 3–3 megállt mindegyik tábornok előtt, négy lépésnyi távolságban. A parancsnokló tiszt kardjával jelt ad, a 12 fegyver egyszerre durran s három hős élettelenül arca borul . . .

Kiss Ernő mozdulatlanul térdel. A golyó csak vállát furta át. Hirtelen odarohan három közlegény s közvetlenül elébe állva, rásüti fegyverét . . .

*

Épen hat óra volt, midőn ugyanazon zászlóalj két őrt a hullák mellett hagyva, visszament a várba, elkísérni a hátralevő kilenc áldozatot utolsó útjában.

Mindegyik tábornok készen volt; végkép lemondtak a megkegyelmezés reményéről, mert jól hallották a fegyverek dörgését, melyek négy hős társuk nemes életét kioltották.

Az örök jelt adtak az indulásra.

Elsőnek *Nagy Sándor* volt künn, ki a nyomban utána érkezettek mindenikével kezét szorított s fájdalmas iróniával „*Jó reggelt!*“ kívánt nekik.

Utolsó *Damjanich* volt, kít lábtörése miatt a gör. kath. lelkész és egy ór vezetett az ott készen álló ronda parasztszekérig, mely egy fazekas-varsándi paraszté volt, a ki sirva hajtott *Damjanich*chal a vesztőhelyre.

Itt mind a nyolc tábornok a nagy hóshöz ment és meghatóltan üdvözölve őt, körülállották kocsiját. Gróf *Leiningen* a különböző vallású lelkészekhez fordulva, így szólott: „Nemsokára vége lesz, tisztelendő urak! Imádkozzunk együtt, hisz mindnyájan egy atyának gyermekei vagyunk“.

Fél hét óra volt, midőn *Tichy* a lóhátról vezénylő őrnagy jelt adott, hogy a halálos ítéletet felolvassák.

— A leggyalázatosabb koholmányok, miket itt nekünk előolvasnak! — szólott *Damjanich* ingerült hangon, lelkészéhez fordulva.

Az ítélet felolvasása után *Uthyka* várporkoláb *Tichy* vezénylő őrnagy elé lépett és németül háromszor egymásután kegyelmet kért az elítéltek számára. Mindháromszor: „Istennél a kegyelem!“ volt a horvát őrnagy válasza.

A porkoláb megfordul és *Pöllenberg* Ernő tábornok előtt katonásan tiszteleg:

— Kérem kapitány ur! (Mindegyik tábornokot azon a rangon szólította meg, melyet az osztrák hadseregben viselt.)

Pöllenberg megszabadulva bilincseitől, egy percnyi halasztást kér és sietve odalép a kocsin maga elé merengő *Damjanich*hoz, hevesen megszorítja kezét. *Damjanich* lehajlik hozzá, megcsókolja és így szól: „Isten áldjon meg, barátom“. Erre a tábornok sorra megcsókolja társait és a papokat és a Sujánszky kíséretében, vele hangosan imádkozva, a felállított kilenc oszlop elseje alá áll. A bakó egyik szolgája felszólítja, hogy oldozza le nyakkendőjét és mellénye felső részét gombolja ki. Ezután fellép a bitófa alatt lévő kis emelvényre és társainak istenhozzádot int kezével. Két szolga megköti, a bakó pedig egy ujnyi vastagságú kötelet nyakára illeszt, balkezeivel elfedi a tábornok arcát — s a másik pillanatban a magyar szabadságharc egyik legnemesebb bajnoka halva volt.

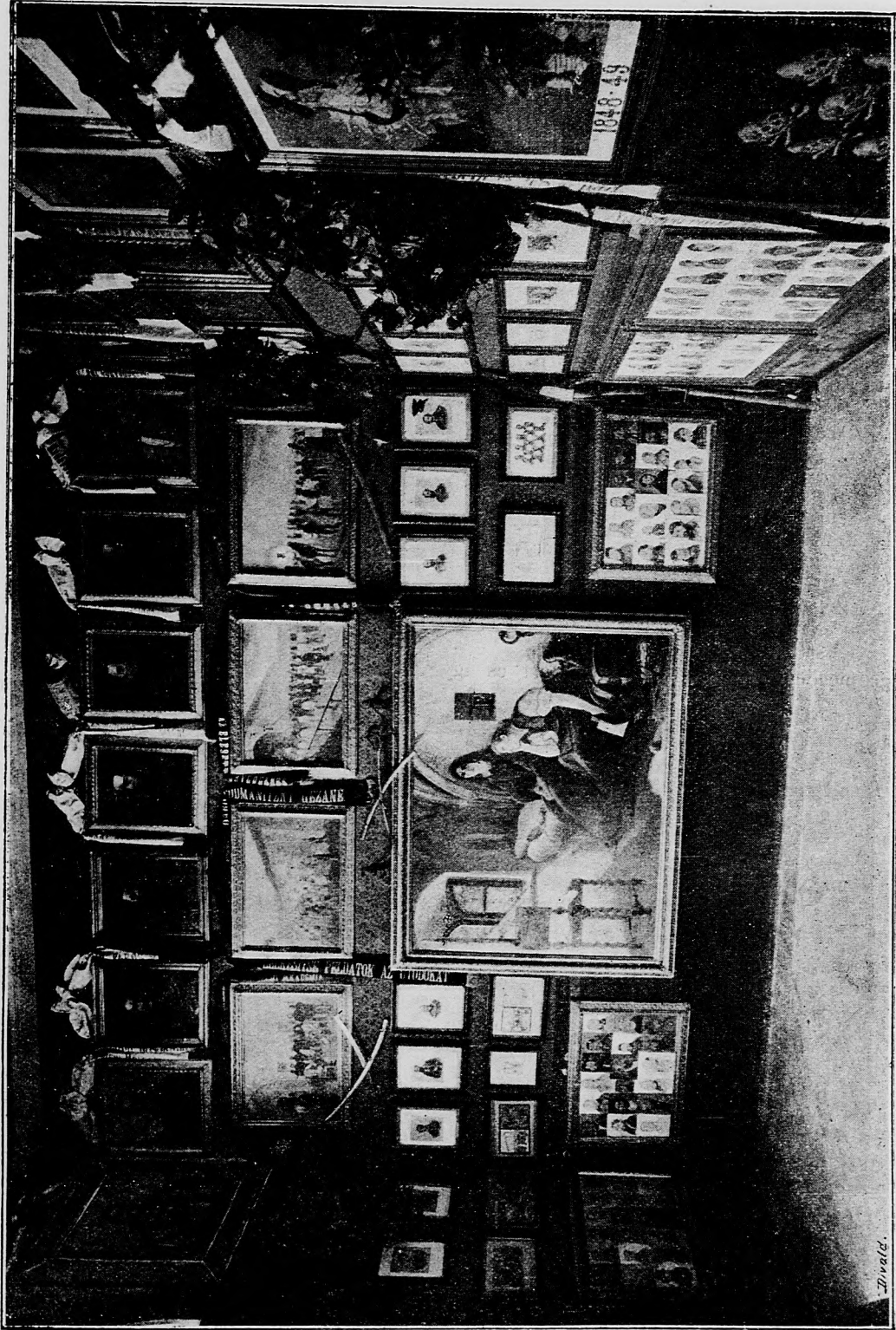
Most *Török* Ignác következett, a kit Bardóc lelkész, majd *Lahner* György, akit Pléva kísért a bitóig.

Negyediknek *Knézich* Károly következett, aki legszótlanabb volt és mindig imádkozott.

Utána a porkoláb *Nagy Sándor* Józsefnek oldotta fel bilincseit, aki észrevéve, hogy lelkésze Winkler Brunó könyezik, így szólott hozzá:

— A köny itt már hasztalan, tisztelendő úr, inkább imádkozzunk! — Emelt fővel és leirhatatlan büszkeséggel lépett a bitóhoz, s mikor a kötél már a nyakára volt téve, „éljen a haza!“ hangos kiáltással adta ki hős lelkét.

A hatodik Gróf *Leiningen Westerburg* volt, aki midőn már négy társa függött, feltérdre ereszkedve, forrón szeretett ifju feleségéhez írónnal ezt a néhány utolsó szót írta:

A VÉRTANUK SZOBÁJA

„Négyen már függenek előttem . . . mindennek vége van . . . Isten veled!

A 30 éves fiatal, deli tábornok egyetlen volt társai között, a ki honvéd egyenruhájában jelenhetett meg a vesztőhelyen. Midőn a bitó alatti emelvényre állott, Tichy őrnagy engedelmeivel a következő beszédet mondotta német nyelven a katonasághoz:

„Csak most, későn esik tudomásomra, hogy felőlem azt a hírt terjesztik, mintha én Budavár bevételénél az osztrák tiszteket orozva meggyilkoltattam volna. Nekem nem engedtek időt magamat a vád alól kimenteni, s most a lapok útján sincs alkalmam azt megcáfolni. De itt az utolsó percben, Isten szabad ege alatt, midőn mindjárt a Mindenható ítélőszéke előtt fogok állani, ezt a felőlem terjesztett hírt, rosszlelkű, aljas rágalomnak nyilatkozatom!”

Ezután társaihoz fordult:

— Isten veletek bajtársak! Nemsokára egy más, igazabb bíró előtt fogunk állani, aki igazságosabban itél felettünk!

E közben Tichy őrnagy épen *Damjanich* kocsija előtt állott meg lovával. *Damjanich* kissé kihajolva szekereből, szemrehányó hangon németül mondta neki:

— Mire való ilyen barbár módon kizozni az embert? Katonát golyó illet! Talán ilyenben is gyönyörködnek önök?

A horvát őrnagy szomoruan válaszolt:

— Hígyje el uram, ha azt érezné, amit én jelenleg érzek, másként beszélne.

Ekkor *Aulich* Jánosra került a sor. Miután a többiek módjára hátramaradt két társától és a papoktól elbucszott, Sujánszky kíséretében a bitóhoz ment, ahol néhány perc múlva kilehelte lelkét.

Most következett *Damjanich* János, a magyar hadsereg bálványa s az ellenség réme. A porkoláb megáll előtte:

— Ich bitte, Herr Hauptmann!

— Azt gondoltam már, — szólt a tábornok — hogy én leszek az utolsó, aki a csatákban mindig első voltam.

Leoldta fekete nyakkendőjét, átadta Sujánszky-nak, hogy kézbesítse szeretett Emiliájának, utolsó

emlékül. A könnyező papok leemelték a ronda szekérről s ő valamennyit megesókolva, két mankója segítségével, sűrke kabátban és sárga házi cipőben néhány lépést tett előre és megállt.

A szenvedő hős látása rendkívüli hatást gyakorolt a körülálló osztrák katonákra. Sokan sirtak és Tichy őrnagy lovával hátravonult, hogy megindulását eltitkolja.

A hős ismét megindul, s ferhes járásában a papok segítségére mennek.

— Hagyják el urak — mondta — nem sokára van már szükségem a lábamra.

A számolyra lépett s midőn a bakó nyakára tette a kötelet, nyugodtan és hidegvérűen figyelmezteti!

— Kérem, vigyázzon a szakállamra, össze ne kuszálja, az mindig kedves volt előttem. Szegény Emiliám! Éljen a haza!

S a leghősiesebb magyar szív megszűnt dobogni.

Gróf *Vécsey* Károly tábornok volt az utolsó. Neki jutott a kínos sors, nyolc hős bajtárs végvonaglásának szemtanuja lenni. Ő már csak a zokogó papoktól bucsuzhatott el, s a függő, már halott *Damjanich*-nak esókolta meg kezeit. Midőn már a számolyra lépett, egyszerre a Maros tulsó partján, Arad felől óriási zsvaj, futkozás támadt. A hóhér abbahagyta a munkáját és *Vécsei*-ben egyszerre az a gondolat villant meg, hogy talán az utolsó pillanatban kegyelem érkezik a számára. Feszült figyelemmel leste mindenki a követet, a ki nem is késett sokáig, egy kint őrtálló ulánus katona személyében, aki jelentette, hogy az aradi oldalon egy házépítő állvány, amelyről nagy tömeg nézte a kivégzést, leszakadt, s ebből keletkezett a lárma. A bakó folytatta munkáját s pár pillanat múlva be is fejezte . . .

A holttestek egész napon át ott függték az oszlopokon néhány ór felügyelete alatt. Estefelé két-két új aradi paraszt gödröt ásott az oszlopok körül ahová a hősök testeit eltakarították.

Igy végződött az 1848—49-iki szabadságharc.

Október 6. Sötét e nap lapja a magyarok történetében, fekete szemfedő hosszú évtizedekre úzve, s koporsószeget rajta minden egyes befű . . .

Hiteles kútfők nyomán

Holdas őszi esték

(Szénrajz)

◦ ◦ ◦ írta ◦ ◦ ◦

Krúdy Gyula

1.

Van egy erkély a harmadik emelet magasságában, szemben a boldog és szent Terézia templomával, ahol esténként busulni szoktam; különösen mostanában, amikor a teli hold a kört felől, háztetők és kémények közül, fekete felhők társaságában az őszi éjben felemelkedik és a templom, meg tornya, és a háztetők is itt a magosban erősen kiválnak fekete vonalaikkal a sötétségből. Amikor a harmadik emelet magasságában, az erkélyen üldögélek és kitágult pupillákkal meredek a holdba, amíg alul az omnibusz eldöcög, a villanyos csönget és emberek mászkálnak mindenfelé. Az Andrásy-uton villamoslámpák ragyognak, az orfeum kigyulladó lámpásai is arról beszélnek, hogy odabenn a nagy dob puffog és egy rövid szoknyás kisasszony kipattan a dobogóra; — a hold szeszélyes alakú őszi felhők között utazik a messzeségben, olyan messzi a háztetők felett, hogy lán én vagyok hozzá legközelebb, itt, a harmadik emelet magasságában.

Holdas őszi esték! Amikor megjönnek a lángsugaru nyár nyomán, izgatott és szomorú vagyok. S éjjelenként mindenféle oktalan csavargásokat viszek végbe az utcákon; egész a zugló felé... a zugló felé, ahol kertek vannak és kutyák vonítanak, és úgy sietünk az elhagyott, kerti tájakon a messzi halmok felé, a hol a hold jár és a szél és az őszi komoran sötétlik a bokrokban, fák ágai között — és a fiáker lámpája messziről követ csak, mint imbolygó lidérc-fény a néma országúton. Most nem lehet andalogni és poétáztatni az őszi éjjeleken, mint szép nyáron a liget fái között, vagy a város határain túl a kis kocsimákban savanyu bort idogálva, most sietni kell; és sietünk, sietünk valamerre a néma, nedves tájakon és elkedvetlenül állunk meg egyszerre: — igazán nem tudni, miért kocsikáztunk ma ide, („miért pazaroljuk a drága pénzt” mint Cicelli mondja,) és Mukinak ugyancsak sebesen kell hajtani, amíg végre megnyugodunk,

amint a város lámpásai mosolyognak az utcákon. Mosolyognak, és barátságosan integetnek a néma, bus éjjel után, hol csak őszi van, meg a hold, a fényes, nagy és relytélyes hold, amint a szél szárnyain vágat, a laksorok fölött.

* * *

Eljötték megint a holdas őszi esték. Hányadik őszi ez már, amelyikben tudatával bírok annak, hogy szépségek nincsenek a világban és jók és kedvesek is kevesen vannak. Öreg barátom szerint néhány jó pohár boroeska ha nem volna, akkor élni sem volna érdemes; és mert én még nem vagyok öreg, a boroeska mellett a szerelmet sem vetem meg. Ne haragudjanak, hölgyek, a bort a szerelem miatt szeretem. Hát így: — egy kicsit szeretünk idelelenn, egy kicsit iszunk, de legfőbbképpen szemlélődünk és az életnek javát ez teszi. Hogy korai tavasszal a napba nézhetünk, hogy arcunkhoz szoríthatjuk a virág üde kelyhét, hogy csavaroghatunk ide-oda és henylünk, henylünk sokat, mert könnyű felállítani az élet törvényeket: az ember nem a munkára teremtett és a civilizáció és egyéb rettenetességek láncolták meg a szabadakaratot és a kedves vágyakat is megláncolták.

És ilyenkor bus őszzsel az erkélyről a holdba nézünk, a felhős fekete égre, mintha titkos boszorkányjeleket látnánk ott, hol csak üres levegő van. Az esték elméledések közepette telnek el, az öreg torony szemben mereven és komolyan álldogál, de tanácsesal nem szolgál, sőt kivilágított óralapjaival csak a kedvemet rongja. Az a négy világos pont a sötét magasságban, amik mint komor vén boszorkányok szemei merednek ide hozzám az erkélyre, arról beszélnek, hogy ideje hazamenni, ideje elmenni, ideje munkához fogni, vagy szórakozás után nézni: megöregedni és meghalni. Ó, megöregedni és meghalni, mikor az őszi éjjel oly szörnnyű, oly bús és magányos, oly néma és az ötödik boszorkány-

szem, a hold, tetők és kémények között ballag, mintha ő is látni akarná mindazon semmiségeket, amik itt történnek és tán a zenélő hölgyekre is kíváncsi, ezek szemben, egy kávéházban fehér ruháikban és trüppös frizuráikkal az ablakok mellett el-suhannak. Akikre egykor magam is nagyon kíváncsi voltam: akik egykor érdekeltek és utánuk jártam mint egy kuvasz, hogy elhagyjam őket és a tisztességes nők nyomába lépjek: vagyis olyan nők nyomába, akik nem zenéznek a kávéházban, nem járnak fehérruhában sem és szemeiket lesütik: azonban jön egy pillanat, a meleg barátság folyamán, amikor ők is olyanok lesznek, mint a muzsikuskányok. Épen olyanok, épen olyanok: szemük lehunyva és karjuk ölelésre tárva... Itt már nemis szabadna filozofálni. Minden férfinak örülni kell, ha a nők méltányosak és jóindulatuak, mert tőlük van mindenünk és bizony isten nem lehetne őket szép kalapokkal és selyem-ruhákkal megszolgálni, ha nem volnának olyan igen jó szívűek.

* * *

A holdas őszi estéről akarok írni, amik minden esztendőben, ha megjönnek rejtélyességükkel, mély fittkaikkal körülhálózják a szívemet, a gondolkozásomat mindent s bennem a holdfény jár át és a baráncoló szél, ami ismeretlen helyről jött.

2.

Egy régi ősze emlékszem, amikor nagyon egyedül voltam! olyan egyedül és szegényen, tán még sohasem úgy és senkim sem volt, csak bizonyos levelek jöttek, csak levelek, de azok nagyon pontosan jöttek, mindennap, minden második nap, messziről, egy elfelejtett szegény kis leánytól, aki gyakran így írt: Ne hagyja magát eltántorítani, törjön bátran a Dicsőség Felé, — mert szegényke szerette a nagybetűket.

Most, habehunyom a szemem, látom azt a sötét kis udvari szobát, ahol laktam. Laktam, biztosan laktam, de a fejem ha levágnák sem tudnám megmondani, hogy miből éltem és miként éltem, bár, ha hétköznapi módra felmelegszem, életem ezen korszakát szoktam olyan lumpidónek nevezni, amelyen polgári felfogás szerint minden fiatalembernek körösztil köll menni, tombolni... Ó, pedig nem nagyon tomboltam, hanem a sötét kis szobának a sarkában üldögélve, min-

dig vérömlésektől félttem, haláltól, kórháztól és a halottas szekértől, vagy a jóisten tudná mitől; a leveleket olvastam, melyek ama messze városból érkeztek, és oly szomorú voltam, olyan szomorú, hogy az már szinte gyönyörűség volt. A felfordított kofferon, ahogy az utazó mesterlegények, a felfordított kofferon busongtam és nagyon szomorú, na-

gyon keserves leveleket írogattam abba a messzi városba, ahol egy szegény kis leány engem a Dicsőség felé látott haladni és szép álmait voltak: ó, mily szépek s mily szépen tudta őket leírni.

Ezek a levelek tették a szórakozást, a színházat, a bált, a lakomát, hogy Janka mit irt apró, szálkás befűvel, és milyenek voltak álmait felőlem, mikor már a halottas szekéren éreztem magam, és esténként, ha az ágyba lefeküdtem, mindig megpróbálkoztam a fekvéssel, ami a korporsóban fog esni. Kinyújtóztam és karjaim szorosán a testemhez szorítottam, szemem pedig behunytam. Mert csak egy hevesebb vérömlés éjszaka, egy hevesebb vérömlés mind-össze és a koffer a sarokban árván marad, a papirosok is az asztalon, minden és Janka vajjon kit küld majd a Dicsőség felé, kiről álmodik? Az eső zuhogott odakívül, a mély, sötét udvar felett, ahol én földszinten, a sarokban, mint egy beteg borz gunyasztottam. Ezen az őszen mindig esett, mindig, és a holdat is csak néha láttam az esőfátyolon körösztil.

3.

A háziasszony igen előkelő dáma volt, kimondhatatlanul előkelő s a konyhából, ahol körösztil köllött járni s melynek ajtajára névjegyet felszögeztem a diákok névjegye mellé, akik a lakás többi szobáit lakták, mondom, a konyhából gyakran hallottam előkelő háziasszonyunk hangját, amint öklömnyi eselédje előtt sorra mocskolta a szomszédokat, s különösen Baskámé volt az az asszony, aki tudvalevőleg kifosztogatta a szobaurakat, sőt Baskán ur is a szobaurak harisnyáit és ingeit hordozza... És valami lány is volt itt, és elől egy szemüveges fiatal legény, akinek legnagyobb volt a névjegye a konyhaajtón és doktor urnak hívták, habár csak orvosnövendék volt. A konyhai tereferéből hamar meg lehetett tudni, hogy ez a szemüveges ifjú ember, kosztot és kvártélyt a jövő reményében kap, mert a lánynak, elő-

kelő háziasszonyunk lányának majd egykor hozzá köll feleségül menni.

Persze én hátul, kis lyukamból szememet sem emelhettem a lányra, s nem is igen tettem azt, mert Janka egyszerre nyugtalankodni kezdett és minden levelében követelte, hogy látogassam meg: mert elhervad, elpusztul, meghal és szép szemét kisírja miattam . . . És én milyen körmönfonti hazugságok és ürügyek alatt bujtam ki a látogatás elől, amelyhez a legszerényebb felfogás szerint legalább is ép cipő kellett volna, a felöltőről és más dolgokról nem is szólva. (Janka álmaiból természetesen úgy tudta, hogy engem mindenféle gazdag, szép szírének csábitgatnak itt, és szép színésznők, — „ez alávaló kokett teremtések“ — pályáznak kegyeimre: sohasem lehet megtudni, miért féltett Janka épen a színésznóktól. Janka, a kis Janka, a kis szomorú, bús Janka! Azóta . . . Ama régi idők óta én álmodtam néhányszor felőle és reggel vizes szemmel ébredtem. Miért? nem tudni. Az ifju költők, amikor a szülőföldről elindulnak, rendesen hagynak hátra valakit, akinek szivecskéjét először dobogtatták meg, először, először . . . Ah, minden elmulik!)

Igen, akkoriban történt, hogy a doktor ur két év után, — egyszerre szó és hang nélkül eltávozott otthonról, hogy többé soha vissza ne térjen.

Miesoda gonosz napok következtek erre. A kis spárherc a konyhában egész délelőttökön nyugtalankodva zörgött és „az az asszony“, tudniillik Báslánné, akár a szobaurak kalapjait is férjével hordoztathatta, előkelő háziasszonyunk sírt, kiabált, szilkozódott, a leány ellenben, ekkor néztem meg

jobban, nem igen szólt, sóf csitította az anyját. „Mama, skandalumot akarsz?“ — mormogta tompa hangon — „A jövőmet akarod tönkretenni, mama?“

Széles csipejű, vörös haju lány volt Anna és se nem szép, se nem kedves, az orra itt-ott szeplős volt, ám fehér, kívánatos nyakába, még akkor is beléharaptam volna, ha már a halottas szekéren vagyok. Széles ajkain pedig mindig valami vad, buja mosoly derengett, mint a nagy courtesane-ok arcán. Minden mozdulata különben lusta és lágy volt, mint egy jöltáplált, selymes nagy maeskáé.

Tehát ő esillapította az anyját, amiért az rettenetesen megszidta és olyanokat mondott neki, hogy én elpirultam kis lyukamban.

Anna az anyja mondásaira nyugodtan felelgetett és tömör hangja meg sem rémegett, amikor az anyja az utca csavargó lányokhoz hasonlította őt.

Este Jankától nem jött levél és én a felfordított kofferen üldögélve elgondolkoztam Annán, az előkelő asszonyságon és mindenben. Az öklömnyi kis eseléd piszmogása, elfojtott zokogása hallatszott be a konyhából, mert ő is nagyon sajnálta a doktor urat és Anna kisasszonyt is.

Anna kisasszonyt sajnáltuk mind és ő erre úgy segített magán, hogy éjjel, reggelre elszökött otthonról. Tán a doktor után ment, tán másfelé? . . .

Igazán nem tudom mi történt aztán, mert kis lyukamat el kellett hagyni. Janka leveleit összesomagolva, elhurcolkodtam a sarki kávéházba, ahol néhány éjjelt lakás hiányában főtöttem és oly szomorú voltam, hogy gyönyörűség.

Ma, itt vannak ugyan a holdas, bús őszi éjjelek, de szomorkodni, boldog lenni nem tudok többé úgy.

Mi a szerelem?

A pap azt mondja: szörnyű vétek.

A férfi így szól: gyermekálom.

Az agg sóhaj: „Bár visszajönne

Első szerelmem, ifjuságom!“

A böles azt mondja: Nagy bolondság!

Min az okos ember nevet.

Az ifju bölesen, mélyen hallgat,

Nem szól semmit, hanem — szerel.

K. G.

Krisztus szomja

Spanyol elbeszélés

Mikor Krisztus a keresztfán elepedő ajkát szóra nyitotta s elmondta a hét könyörgés közül a meghatóbbat, akkor Mária Magdolna a fájdalomtól szinte eszméletlenül átkarolta a keresztfát és megrcmegett. A szánalomban, mely általjarta őt, minden erejét összeszedte és elsietett vizért, hogy a haldokló Üdvözítőnek szomját olthassa.

Magdolna a Golgotától nem messze, a szakadékos halmon tudott egy forrást, melynek vize kristály tisztán szökelt tova. Egy zsidó embertől, a ki több jeruzsálemivel a keresztfánál volt, elkérte a kancsóját s azzal a rejtett forrás felé vette útját. Rá is lelt csakhamar s örömmel töltötte el az a gondolat, hogy a hűs folyadék, ha csak rövid időre is, de enyhíteni fogja a Szenvedő kínjait. Ezüstről ragyogóbban tört elő a csillogó viz egy mohtól s finom fűtől átszőtt sziklahasadékból, mormogása kellemes volt a fülnek és szívnek egyaránt. Mikor Magdolna az agyag-edénybe eresztette a fényes sugarat, úgy találta, hogy a viz friss, szinte jéghideg és újra megörült azon, hogy Jézus felüdül, ha iszík belőle. Letakarta a kancsót köpenyével, futva ment vissza a vesztőhelyre s nagy könyörgésre megengedték neki a hóhérlegények, hogy egy magas kőre kapaszkodhassék s a Megfeszített színtelen ajakához értesse a kancsót. És míg ő azt remélte, hogy az megnedvesíti ajkát a hűsítő italból, — ime: Krisztus eltolta ajkával a kancsót, megmozgatta a fejét s alig hallhatóan mondá:

— Szomjazom!

A szeretet éleslátásával Magdolna azonnal megértette, hogy Krisztus mást kíván, viznél jobb italt s eltökélte magában, hogy bármi áron is megteszi az Üdvözítő kívánságát. A mint ment-ment az uton, Jeruzsálem felé, eszébe jutott, hogy a mult esztendőben Heródes kamarása és kincstárnoka ostromolta őt kegyéért s régi falernumi borral vendégelte meg, mely tüzes volt mint a láng s édes mint a híblájai méz s a melyből egyetlen csepp is elegendő volna ahhoz, hogy a megmerevedő testet is új élet járja által. Kéréssel, könyörgéssel ostromolta a megtért bűnös leány régi szeretőjét, míg az engedett végre kívánságának. S Magdolna sugárzó arccal tért vissza a Golgotára, a hóhérlegényektől nem látva odalopózott a keresztfához s Krisztus sóvárgó ajakához emelte az amfora drága tartalmát

Az utálat egy heves mozdulata, halk nyögés, mely elhalóan, alig érthetően s mégis szívszagatóan is-

mételte, hogy: *Szomjazom!* — ez meggyőzte Magdolnát arról, hogy ezuttal sem találta meg az orvos-ságot, mely enyhíteni tudná a szent Áldozat gyötrelmeit.

. . . Izgatottságában és szorongásában, eltemetett, érzékies multjának emlékei keltek új életre Magdolna lelkében. Eszébe jutott egy római patricius, egy pompakedvelő epikureista s buzgó tisztelője Horáciusnak, — egyébiránt félig-meddig maga is költő — a kivel együtt élvezte az élet gyönyöreit s a ki az ő kedvéért ezer meg ezer bolondságot követelt el. Hirtelen az is eszébe ötlött, miket beszélt neki az a barátja az istenek lakodalmairól s a halandó embernek elérhetetlen isten-italról, a nektárról, mely csodás kéjjel tölt el és örök ifjúságot ad. És mintha csak valami titokzatos hatalom — talán épen a Sátáné, a ki az utolsó pillanatig kísértette végig Jézust, hogy kipróbálja isteni küldetését — segítségére jött volna ez örületes szándéknak, Magdolna egyszerre csak azt érezte, hogy hihetetlen gyorsasággal emelkedik föl a levegőbe, míg végre egy hegy tetején találta magát, a hol mirtusok és rózsák részegítő illata vegyült a viruló márványból épült, gyönyörű kis templom lépcsőjén lefelé jött egy sötét fűrtű, fényes szemű, fenséges szép ifju s mosolyogva nyujtott Magdolnának egy különös formájú edényt. Művészien véselt aranyból volt a eszébe s benne varázslatosan tiszta rubinszinű folyadék csillogott, melynek átható illata édes kábultságba ringatta az érzékeket. Üdvösséges örömmel szorította keblére Magdolna a drága ajándékot s egyetlen gondolata volt, hogy minél gyorsabban érhesse vissza Jézushoz. Mert bizonyos volt benne, hitte szentül, hogy a pompás ital, melyet Ganimédes szolgál föl az isteneknek, a Martyr lelkét is föl fogja üdíteni. És noha a nektár-esészt csak kezében hordta, mégis szebbnek tűnt föl előtte a természet, fénylőbbnek látta a napot, könnyebbnek és lágyabbnak érezte a levegőt . . . Kegyetlen esalódás! De alig ért Krisztus ajakához, a haldokló vonásai göresösen eltorzultak; látszott rajta az undor. Kihullott a eszébe Magdolna kezéből s a pogány istenek italát megitta a föld.

És ekkor érezte Magdolna, hogy mint a szájban visszamaradó kellemetlen íz, ismét erőssé lett benne a gyűlölet meg a keserűség. Mert a bűn otthagya seprőjét a lélek fenekén s mikor a lelket meg-

rázza a szenvedély, a seprő megint a fölszínre kerül. Noha Krisztus tanítása meghatotta e nő szívét, hiányzott még benne az a meglisztulás, mely a teljes magunkbaszállással jár s a mely végképpen megsemmisíti a bűn maradékát. Így történt azután, hogy saját érzéseitől meglévesztve, Magdolna arra a gondolatra jutott, hogy a meggyötört bárány, ha visszautasította is a falernumit, mely csiklandozza az inyt, s a neklárt, mely tüzes képekkel föltű meg az agyvelőt, alán elfogadja majd a harag és a boszu borát. Talán enyhülni fog Jézus szenvedése, ha íhatik ellenségei véréből, akik őt keresztre feszítették. Ilyen gondolatok hatása alatt Magdolna közelebb lépett a hóhérhoz, a ki éppen Krisztus feje fölött a keresztlárá verte a gúnyos jelet, az I N R I-t. Megtévesztette a gyanutlan férfit kihívó mosolyával s elvezette őt egy félreeső magányos helyre. Ott saját kardjával vágta el a hóhér nyakát, megáztatott egy szivacsot a forró vérben, abban az örületes hitben, hogy Krisztus meg fogja inni a vért. De most, mintha az Üdvözítő szögekkel átvert lábai fölemelkedtek volna, úgy tiltakozott a rémséges tett ellen. Hangos szóval kiáltotta Magdolna felé:

— Szomjazom!

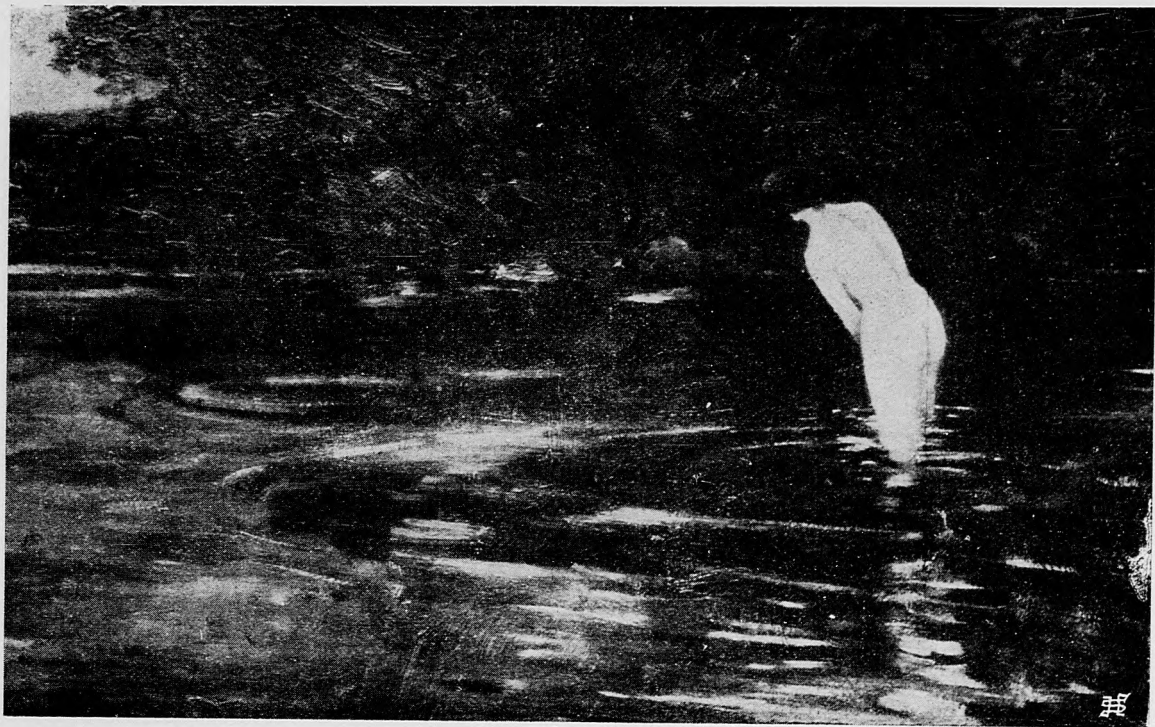
Szégyenében és kétségbeesésében Magdolna a kereszt lábához borult, kezét tördelte és szőke fürtjei szétbomolva hullottak a vállára. Kezdte vádolni magát, tisztátlanságának tudata szégyenpirral festette meg homlokot. Mialatt ő sok-sok éjszakán át vendégeivel szíriai szőnyegek, perzsi párnákon édelgett, az alatt a szegények, mint a kutyák, az ajtóban vártak a dus lakoma hulladékaira. És a bűnös nő szíve fölolvadt egészen, hatalmas bűnbánásban, szeme megtelt az alázat vizével anélkül, hogy neki vigasztalást vagy enyhülést hozott volna. Mikor fölvetette szemét látta, hogy Krisztus arca kérést és szerető aggodást mutat. Önkénytelenül összefogta két tenyerét s fölfogta a könnyeket. Fölkelt s Krisztus ajakához nyujtotta fájdalmas könnyeit.

Jézus pedig nem felelte többé, hogy *Szomjazom!*, hanem kinyitotta ajkát és ivott. Mialatt szenvedő vonásain menyeyei megdicsőültség áradott széjjel.

Ez a régi rege, melyet itt elmondtam, semmiképpen sem vét az Egyház tanításai ellen. Poétikus legenda, melyet egy vén rabbi iratai között találtak, a ki önként vette föl a keresztséget.

Pardo Bazán Emilia

Annuska férjhe' megy

Irla Balla Miklós

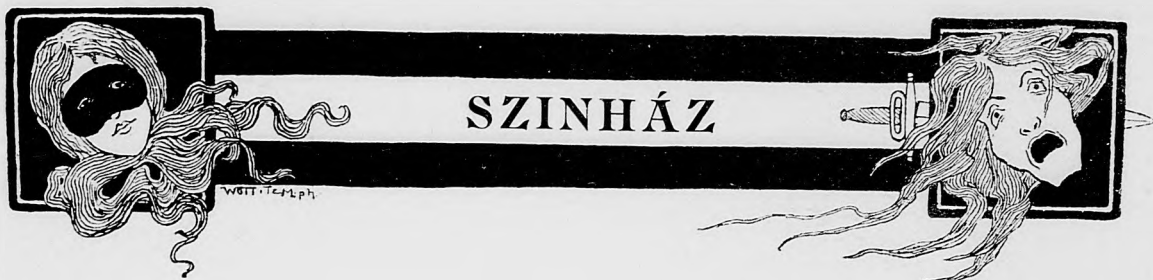
A kis Jolántól jött a válasz:
»Féléve már, hogy láttuk önt,
Félévig ön felénk se nézett,
S most írja, hogy ma béköszönt.
Félév alatt sok minden elmúlt,
Gondoltunk önre, higgye meg,
De ma és sosem fogadhatjuk,
Mert hát Annuska férjhe' megy.«

... »Félévig ön felénk se nézett...«
Igaz!... Féléve lenne már?
Féléve, hogy nekünk csicsergett
Erdőn, mezőn a kis madár,
Féléve hogy nem érzem csókját,
S keze kezemben nem remeg, —
S e kis félév kellett e sorhoz,
Hogy hát Annuska férjhe' megy!...

»Félév alatt sok minden elmúlt...«
Elmúlt... De történet is talán!...
Engém helyett más képe fekszik
Kicsi szobája asztalán!...
Emlékimet már nem szívében.
Csak egy fiókban őrzi meg!...
... Félév előtt ki hitte volna,
Hogy hát Annuska férjhe' megy!...

Egy esztendőnek üdvöl, álmát
Egy félév hogy lerombolá!
S pár kurta sor egy egész élet
Keservét, vádját meghozá!...
— Odadnám érte üdvösségem,
Óh, kicsi Jolán higgye meg,
Ha ámitás, ha tréfa volna,
Hogy hát Annuska férjhe' megy!...

A kovácsok sztrájkja

A szociális kérdés bevonult az Andrassy-úfi dal-színház fényes csarnokába; sztrájkoló, nyomorgó, éhező munkások vonultak fel az opera deszkáira és fenyegető morajuk végig zugott a drapériás páholyok között. Coppée *A kovácsok sztrájkja* című drámai költeményében meghatóan festi az öreg Mathieu sorsát. Ő is odaállt az elégedetlenek, a sztrájkolók közé, jó ideig küzdött a nyomorral, de a mikor az éhség öldöklő angyala kopogtatott nyomorult tanyájukon és elragadta gyermekeit, fölédlt benne a kötelességérzet és munkába akart állni. Közölte elhatározását társaival és megindítóan ecsetelve a pusztító nyomort, elnézésüket kérte. Egy fiatal munkás gyávának nevezte erre a vén Mathieut. Az öregnek felkorbácsolja a véré a sértés. Viaskodásra hívja ki a legényt. Egyenlő, régi fegyverrel — a pörölyvel állnak egymás elé az ellenfelek. Mathieu lett a győztes, kalapácsával összezúzta sértőjének koponyáját. A győztes felismeri bűnét és bűnbánóan áll bírái elé.

Coppée eredeti szövegét némileg megváltoztatva írta át operalibrettóvá Leon Viktor. A cselekmény a koresmaszobában folyik. A hős mellett Krisztina az öreg kovács leánya veszi ki a drámai cselekményből részét. Colbert, az intrikus fiatal kovács törbe akarja ejteni, de őt a végtelen nyomor sem tudta a bűn karjaiba vetni.

Ehhez a megható meséhez komponált zenét Beer Miksa József bécsi zeneszerző.

Izléses, harmonikus, simulékony muzsikát alkotott a szerző. Nem csapongó, ég felé törő a zene, de nemes egyszerűségében is igazi tehetségre, nagy rutinra és alapos képzettségre vall minden sor kótája. Az egyes zenészművek valószínűleg csakhamar nagy népszerűsége tesznek szert és különösen a kovácsoknak „a munka éljen” refrénü indulója lehet még ma-holnap az új munkás marseillaise. Krisztina bánatos dala, Krisztina és Mathieu duettje, Colbert belépője és egy pörölyözéssel kísért dal valóságos gyöngyei az egyfelvonásos dalműnek.

A szereplők is fényesen megállták helyüket. Beck a vén Mathieu szerepében ragyogtatta hatalmas baritonját, Vasquez grófnő Krisztina szerepében fényes drámai alakítás volt. Arányi pedig az intrikus Colbert szerepében járult hozzá a darab sikeréhez.

A közönség nagy lelkesedéssel fogadta Beer operáját és a bemutatónál megjelent szerzőt élénk óvációkban részesítette. Kellemes meglepetést vélünk olvasóinknak szerezni, amidőn bemutatjuk Beer Miksa József fényképét, kézírását és ugyancsak sajátkezűleg írt néhány soros kótáját, amely *A kovácsok sztrájkja*-nak egy bájos részéből van kiragadva.

— S

A várszínház megnyitása csütörtökön ment végbe, Pailleron „Ahol unatkoznak” című szellemes vígjátéka ment. A nézőtér egészen megtelt, a hangulatban volt valami ünnepléses, amit még fokozott a csinosan renovált nézőtér ragyogó villamos világítása. A közönség élt az alkalommal, hogy kedvenc művésznőit üdvözlje. Tapssal fogadta a legbájosabb öreg asszonyt, Prielle Kornéliát (ez a taps percekig tartott), Felekinét és Csillag Terézt. Mikor a szép új (vagy legalább átfestett) függőnyt felhúzták, mindenekelőtt szomorúan konstatáltuk, hogy a diszletek megújítására tényleg semmi sem jutott. A butorok is nagyon régi ismerősök, ama bizonyos megkezdett horgolásokat pedig a kegyeletesen hangolt közönség kis híja, hogy a viszontlátás tapsai-val nem üdvözölte. Az előadás kitűnő volt. Az utánozhatatlan, az utolérhetetlen hercegnő volt ma is — mint mindig — az érdeklődés központja. A darab folyamán kissé gyengélkedő lett, de azért hősiessen kitartott és fájdalmai közepette csak olyan édesen csicseregte el az ő csodálatosan derűs, üde életfilozofiaját, mint előbb. Susanne-t Csillag Teréz játszotta ugyanazzal a befejezett művészettel, amelyet ebben a szerepében mindig bámultunk. Felekiné, Nagy Ibolya, Gerő Lina, Lendvayné, Mihályfi, Horváth Zoltán, Dezső, Egressy, Szigeti, Hetényi, Latabár és Körösmezei egészítették ki az ensemblét, mely minden tekintetben méltó volt a Nemzeti Színház művészeihez. Itt említjük meg, hogy a várszínházi előadásokról ezentul nem adnak ki külön szinlapot, hanem a Nemzeti Színház szinlapján szorítanak neki helyet. Szombaton e hó 7-én „Váljunk el”-t adják, De Prunelle szerepében Nádayval.

Makó igazgató a múlt héten bucsuzott el társulatával a budai közönségtől, s ez erre a bús alkalomra szép számmal ostromolta a pénztárt, mely a nyár folyamán gyakrabban Guerrin álláspontjára helyezkedett érthetetlen okokból. Most azonban bőségesen fogadta ostromlót. A ház szépen meg is telt

Zur Erinnerung an
die erste Aufführung
meiner Oper: „Der
Hirke der Schmiede“
in Budapest am 4ten
Oktober 1899.

Max Josef Beer

Adagio molto
dolce

The musical score is written for piano and consists of three systems of staves. Each system has a treble clef on the top staff and a bass clef on the bottom staff. The first system begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo and mood markings are 'Adagio molto' and 'dolce'. The score features various musical notations including notes, rests, slurs, and dynamic markings such as 'p' (piano) and 'f' (forte). The second system includes a 'cresc.' (crescendo) marking. The third system concludes with a 'cresc.' marking and a final cadence.

és a közönség még egyszer gyönyörködhetett Grand kapitány szivettépő hajótörésében, mely ugy látszik, Temesváron is szép jövedelemhez juttatja majd az igazgatót. Most, hogy bezárulnak a szinkör kapui, örömmel konstatáljuk, hogy Makó nagy igyekezettel vezette a színházat s ha társulata ellen nem egy kifogás emelhető — ellensúlyozza ezt az a ritka ambíció és szeretet, amelylyel a hazai színműirodalmat támogatta s színrehozta a fiatalabb írói generáció darabjait. Ha vállalkozását e tekintetben ezúttal nem koronázta meg az abszolút siker, a jövőben bizonyára ki fogja vívni minden oldalról a teljes elismerést és nagyrabecsülést.

A jövő tavasszal a fecskével ő is újra vissza fog jönni, de hinni akarjuk, hogy Makó fecskéi jóval nagyobb érdeklődést tudnak majd felkelteni maguk iránt. Az operette-ensemblera nagyobb súlyt és műgondot kell fektetni, mert az a közönség, amely eddig Krecsányi kitűnő társulatának előadásait élvezte végig, megköveteli, hogy a színészek elsóranguak legyenek. Most ideje van Makónak, hogy társulatát a télen át szervezze és megerősödjön térjen vissza az Arénába.

Az utolsó előadás utolsó felvonása után a függöny legördült, de csak egy pillanatra: mert a közönség öríási zajban az igazgatót akarta látni a lámpák előtt.

Makó szép beszédben bucsuzott a budai közönségtől, mely percekig tapsolt a derék igazgatónak, mire lassankint kiürült a színház s másnap este csak a szél tartotta furesa előadásait a titkos kulisszák között: de nem hallgatta senki... Csak a kíváncsi hold dugta be fejét a nyitva felejtett ablakon.

Irodalom

A Magyar Könyvtár ismét küld szét néhányat narancsszín borítékos füzetéből, melyek megint becsületére válnak ennek a kitűnő izléssel és gondossággal szerkesztett vállalatnak. Most is képviselve látjuk ez öt füzetben a régi magyar klasszikusokat és a modern magyar irodalmat, a külföldi irodalom régi és új remekműveit. A magyar irodalom jelesei közül Kisfaludy Sándort adja, még pedig következő regéit: Csobánczot, Tátikát, Dobozyt; a bevezetést Szigetvári Iván írta. Az új magyar irodalmat ezúttal egy pár évvel ezelőtt elhunyt tehetséges ifju belletrista képviseli: Beeskay László, a ki amerikai uti kalandjait („Amerikába és vissza“) a legdrámaibb, legérdekfeszítőbb módon tudta elbeszélni. — A külföld klasszikusai közül Byron jelenik meg, „Kain“-nal, melyet Mikes Lajos ültetett át magyarra. Ott találjuk *Tolsztoj*-nak legszébb népies elbeszéléseit. Szabó Endre az eredetihöz méltóan magyarosította. Végre az ötödik füzet: egy szép Copée-féle regény — „Adós fizess“. Egy érdekes téma, érdekes feldolgozásban. A fordítás Tóth Béla kitűnő tollát dicséri. Kimerítő prospektust ingyen küld a kiadóhivatal: Wodiáner F. és fiai, Andrassy ut 21.

A kis öregről

A kis öregről mondok rigmust,
Ki pláne méltóságos ur, —
Parapléval, köcsög kalappal
Rajzolja a karrikatur.

Nagy ember ő, hol egyedül van,
Sőt költőnek is mondható,
De *Társaságban* pódiumról,
S csak mikroskóppal látható.

A „kores sajtóban“ ma már ritkán
Hallatja öldöklő szavát,
De a *Szemlében* (nem akad más!)
Agyondicséri önmagát.

A párttűtő, vagy szabadsághős
Nála egy kaptafára megy, —
Pólkainé ha tudta volna,
Dehogy született volna meg!...

„Rebellis kutya“ volt a *sógor*
Babér sirjára nem való, —
S a segesvári ünnepségre
Nem ment a kis nagy talpnyaló.

A szabadsajtót *Ők* teremték
Ők hagyták reánk örökül,
S a szent örök trónján ez ember
Mint egy vásárolt cenzor ül!

Nicoló

Az aradi kivégzés. *Thorma* János nagy feltűnést keltett képét is reprodukáltuk mai számunkban. A Könyves Kálmán irodalmi és művészeti társaság sokszorosítottja a nagybecsű művet, hogy minden hazafias magyar házában növelje a vértanuk emléke iránt való hálás kegyeletet.

A vértanuk szobája. Gróf *Kreith* Béla, a 48–49. emlékek lelkes gyűjtője ereklye-muzeumában külön termeket rendezett be a vértanuk emléktárgyaiból. A nemes gróf jóvoltából fényképben mutatjuk be olvasóinknak a vértanuk két szobáját. Az első nagyobbik képen felül Pöltenberg, Török, Lehner, Knezich, gróf Leiningen, Aulich, Damjanich és gróf Vécsey vértanuk arcképei láthatók. Alattuk a kivégzés egyes jeleneteit ábrázoló festmények és a többi nemzeti martir fotografiája. Jobbra a szegletben az aradi pallós van támasztva. A másik kisebbik képen a Pozsonyban kivégzett Pozga és br. Mednyánszky, br. Jeszenák, hg. Waroniczky, gr. Batthyányi, Csányi és br. Perényi olmtűzi foglyok és vértanuk arcképei vannak.

A magyar szabadságharc becses emlékeit a pusztulástól megóvni: a nemzet feladata volna. Gróf *Kreith* Béla egymaga végezte el a nemzet feladatát.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos RUDNAI GYÓZÓ
Segédszerkesztő BALLA MIKLÓS

Márkus Samu könyvnyomdája Budapest

— okt. 7.

A kalendárium megcsalt. A naptár szerint már két hét előtt megérkezett az ős, valóságban pedig tavaszi verőfény rezeg a légben.

Valószínűleg ez a pompás időjárás esábitotta „tüntető“ sétára a budapesti szocialistákat is. Ez a „tüntető“ szócseka egészen lázba hozta a rendőrséget. Pedig a „tüntetés“ még magában nem kihágás. A háziurak „tüntetően“ mutogatják arany láncukat, a huszárok „tüntetően“ pengetik sarkantyujukat, némely idősebb hölgy pedig „tüntetően“ világos ruhát visel. Ezek legfeljebb nem illő dolgok, de a rendőrségnek még ahhoz sem volna köze, ha az összes Dreyfus-párti apák „tüntetően“ Alfréd-re keresztelnék ujszülött gyermekeiket.

Eddig kétféle publikum sétált az Andrássy-uton: az egyik szórakozás végett, a másik hivatásból. Egy harmadik csatlakozott most hozzájuk: a *tüntetően* sétálók csoportja.

Estéknként, amikor a gyárak gőzsipja a munka végét jelzi, ellepi az Andrássy-ut gyalogjáróit egy nagy csapat vörös nyakkendős vagy éppen nyakkendőtlenszerű férfi és sétál. A gyalogjáró csakhamar szűknek bizonyul és a sétálók egy része a kocsi-utrá kerül. Hogy éppen a vörös nyakkendősök és nyakkendőtlenszerűek kerülnek oda, az az illetőknek bizonyos fokú udvariasságáról tesz tanúságot, mert le tudnák ők, ha akarnák, az asszonynépet szorítani az aszfaltról.

Itt kezdődnek már a kihágások. A rendőrség rohamot rendez és a derék legénység szakértő szemmel válogatja ki a vétkeseket. Ha Rudnay főkapitány ilyenkor vörös kravátlival sétálna az Andrássy-uton, ő is dutyiba kerülne.

Eddig több mint kétszáz embert ítéltek el a tüntető séta miatt, ha soká tart a napsugaras idő és vele a szocialisták séta-kedve, belépődíj mellett fognak mutogatni egy büntetlen előéletű szocialista munkást. Az se lesz valódi.

A szocializmust nem öli meg a fogház levegője, ellenben nem egy rosszra hajló lélekből csiráztatja ki a züllés penészgombáját.

Panem et circenses! — ezt kiáltja a nép ősidők óta. Lasanként tán teljesül a nép óhajása. A *játékban* csak a minap volt része. Porzolt Kálmán igazgató

már tavaly is rendezett a Népszínházban a király nevenapján egy ingyenelőadást. A tolongás azonban olyan mérveket öltött, hogy lovasrendőrségnek kellett közbelépni, akiknek aztán sikerült elgázolni egy pár embert. Az idén előrelátó volt az igazgatóság és még kellő időben szétosztotta a jegyekeit a munkásegyletek tagjai között. A *Tündérlak Magyar-honban* című népszínművet már rég nem adták olyan telt ház mellett, mint október 4-én.

A hét vége a vértanuk emlékének van szánva. A minap még azt hittük, hogy a mártirok szelleme elnémitja az egyenetlenségeket az ország határai közt, de im, sietve ránk cáfolt a méltóságos Gyulai Pál. Ez az ur, aki kisütötte, hogy Jókai egyszerű zugfirkász, a mai sajtó pedig kores újságírás, ez az ur durva kezével a nemzet szentjeit is érinteni merte. Nem tartotta őket méltónak arra, hogy a Kiszaludny Társaság kegyelettel adózzék emléküknél! A magyar irodalom jelesei siettek azonban megmenteni a társaság hazafiságát. A koszoru ott van az aradi szobor talpazatán és reméljük, hogy mire lezajlik a hazafias ünnepek sora, Gyulai Pál nem lesz többé az elnöki székből.

Arad felé fordult október 6-án a magyar nemzet szeme. A szent tizenhárom emlékének hordták az áldozatot az ország minden részéből. A nemzet elzarándokolt az aradi Golgothához, amely fölött ott lebegett a vértanuk dicső szelleme. Legszebb virágainkat hordtuk a kegyelet oltárára, áhítatos imáink szállt az égbe, a hegy-völgy visszhangozza a lelkes szózatokat és a nemzeti dalok főséges akkordjai még soká fognak rezegni a légben. Az aradi emlék-ünnep méltó volt a vértanu halált szenvedett hőskökhöz, méltó volt a magyar nemzethez is.

Budapestén vasárnap ülik meg a vértanuk emlékét. A kerepesi-uti temetőben nyugvó hősök sírhalmához kivonul a főváros közönsége, hogy a szomorú évfordulón soha el nem muló, hálás kegyeletének kifejezést adjon. A városháza dísztermében gyász-ünnepet rendeznek a vértanuk emlékére. A házakon gyászlobogó leng.

A nemzet nem feledkezhetik meg azokról, akik egy félszázad előtt vérükkel váltották meg a hazát!

—II—

Pál apostol levelei

Regény

Irla Krúdy Gyula

(9)

De Ágnes szomoru, semmi egyéb csak szomoru. Miért? miért? Ezen tőpreng a kis bicegő fiskális éjjelnappal, ezen gondolkodik az öreg Murák karosszékében és ezen Péter honvéd is, még akkor is ezen, amikor este hazamegy fiához, a kovácshoz, aki tüzzel és korommal dolgozik, és a kalapácsok egyhanguan csengenek az üllön.

Néha jobban van Ágnes, és ilyenkor kulcsait keresi. Hol vannak a kulcsok, amik oly vígan csörögtek a köténye mellett? Ámde a kis öreg fiskális nem adja őket elő. Ágnesnek nyugodni kell, amíg újra egészséges nem lesz, addig szó se legyen a kulcsokról. Ágnes megnyugszik ebben.

Ha jön az este árnyékaival, és a szomoru éjszaka sötét köpenyeges lovagjai keresztül száguldanak hegyeken, völgyeken, erdőkön, berkeken, akkor lesz csak szomoru a kis régi ház. A sötét udvarról elvész az utolsó napsugár is, a kis kanári szomoruan elhallgat. . . Csend van.

Hanem Ágnesnél még sokszor éjfélig is világosság van. Ah, tán mostan lehetne valamit megtudni az ő szegény kis szívének szomorúságáról. Egy estvén a kis öreg bicegő fiskális a kulcslyukhoz lopózkodott, és azon belesve Ágnest az asztalnál látta ülni. Az arca véghetetlen szomorúságot fejezett ki, és könnyel teli két szeme egy kis sárga füzetke sorait olvasta.

A kis öreg fiskális nem sokára

megtudott annyit, hogy a füzetkének a borítékára ez van írva: *Pál apostol levelei.*

6.

Kovácsy Blanka komtesz levele.
Mille Sarah de Fenelonhoz
Bécsbe

Kedves Sarah, megígértem magának, hogy tudósítani fogom mindenről, ami velem ebben az országban történik, amelyik országról maga még mindig úgy gondolkozik, mint azt némely francia utazók műveiben olvasta: valószínűleg ugyanezért nem fogadta el az én meghívásomat, amikor a múlt héten elhagyva Bécsset magyarországi birtokunkra utaztunk.

Kedves Sarah, nem rekriminálok, — én igen-igen jól érzem magam itt Basaváron. Minden olyan szép, amint tavaly volt itt. Különösen pedig a park megszépült. Tudja, kedves Sarah, az ősz poétikus hangulataival mindig vonzotta az én lelkemet. És itt olyan az ősz, ahogy még nem is láttam. A nagy fák ezerszínűk, — minden levélnek más a színe, és amint a szél horzongatja őket, villog-csillog a színek tengere előttem, amint a nagy délutáni csendességekben az asztalra könyökölve elnézem a végtelen nagynak tetsző lombos parkot, Ám ne képzelje, kedves Sarah, hogy itt épen olyan szabályos cirkalommal kimért utak vannak, mint a parkokban többnyire.

Olyan, vad elhagyatott, regényes minden itt, mintha évszázadok óta nem járt volna ember ezen a helyen.

Különben tavalyi leveleimből ismerheti már ezeket a dolgokat, kedves Sarah. Most ismét érzem azt a hangulatot, amely tavaly vettem rajtam erőt, amikor iften voltam. Tudja, kedves Sarah, engem magyar asszony nevelt. A szegény Enyicki Klára néni beszélt nekem annak idején sokat a magyar föld csodálatosságairól: és mindig hozzá tette, hogy mi, bár ritkán élünk Magyarországon, magyar mágnások vagyunk, akiknek ősei mind szerepetjátszó emberek a magyar történelemben.

Nem ezt akarom elmondani, kedves Sarah, hanem arról beszélek magának, hogy én, amióta itt vagyok, ép oly magyar nőnek érzem magam, amilyen az ősananyám lehetett. Van egy kis szobalányom, ha kíváncsi rá: Füredi Juliska a neve. Tizenöt éves, és barna, sugár, ruganyos, amilyen a tiszavidéki lányok mind. A kis Juliska néha leül a lábaimhoz alkonyatonként és énekel nekem, — dalol magyar nótákat! Ó, Sarah, ha látna maga engen ilyenkor. Majdnem sirok, — sőt már sirtam is egyszer, — oly szomorúak, szépek, bánatosak ezek a magyar nóták!

Különben kedves Sarah, ezek mind nem lehetnek újak maga előtt. Tavaly is így volt. De tán még sem egészen így. Akkor nem

sirtam a nótákon. Nem is tudom mi bánt. A kis Füredi Juliska, — képzelje a kis bohót, — azt mondta egyszer Bettinek, a komornámnak, hogy nekem nagyon-nagyon fájhat a szivem valakiért, — azért szeretem a bús nótákat. Sarah, nevetni kell az ilyen naivságokon! Neveessen, Sarah; bár látom magát, amint tudós, szőke fejét ingatja és fényes cvikkerjét igazítja: a nő mindig nő marad, gondolja maga. Sarah, ne gondoljon ilyet. Bár, — igenis ha tudni akarja, — látok itt néha egy fekete, délceg, magyar urat magam körül, akibe belebolondulna Bécs minden lánya: Pál a neve. Nem Pali, sem Palkó, avagy Poldi, — hanem Pál egyszerűen, amiből maga, Sarah, kitalálja bizonynyal azt is, hogy az illető nem arisztokrata. — Lássá, még mindig a régi vagyok, aki magát öleli *Blanche.*

*

Kovácsy komtesz második levele.

Édes Sarah, ha azt irnám meg magának, hogy szerelmes vagyok, kinevetne.

Egyszerűen csak elmondom mi történt velem. Bizonynyal ez a csudálatos méltósága, csendes, ábrándos őszi világ teszi azt, aminek a kellő közepében én élek.

A papám ma „beszélte” velem. Sarah, tudja mit jelent az, ha a papák „beszélnek” a lányakkal? Komoly dolog. A papám is komoly volt, amint eszembe juttatta, hogy tizennyole éves vagyok. És nyomban elmondta, hogy ha szeretnék már visszamenni Bécsbe, ahol maga is vár engem, Sarah, az én legjobb, gyermekkori barátóm, — a papa hangsúlyozta, — akkor szándékomat nem akadályozza mi sem. Én, természetesen, — miért írom: természetesen? — azt feleltem, hogy mindenben úgy cselekszem, ahogy a papa óhajtja, de hozzátettem, hogy igen jól érzem itt magam.

A papa semmit sem felelt erre. Sétálgatott a szobában, én az ablak mellett ültem és néztem azt a bűbájós panorámát, ami azt hiszem nincs máshol ezen a világon. A papa akkor, egész váratlanul, — arra a Pálra vitte át a szót, akiről én már irtam is

talán magának. Így kifizűnt, hogy Pál nem a legjobb ember; sőt gonosz. Papnak készült, tudja, Sarah, és otthagya a szerzetet. Van neki egy bolondos anyja, bárónő, aki nagyon édes, kedves jó asszony, de hóbortos némileg. És hogy Pál is rendkívüli ember, csak, tudja, Sarah, nagy hibája neki, hogy vallástalan. . . . Körülbelől, semmit sem mondott a papám, és nem is értem, hogy ezt megírom magának, Sarah, de azt hiszem, jó megírnom, azért, hogy megértse a későbbieket.

A papám néha, a beszélgetés alatt, olyan különös pillantásokat vetett rám, amilyent még nem szokott: fürkésző, kutató pillantásokat, hogy én szinte elvörösödtem, mintha valami bünt rejtetegetnék.

A papám aztán arról kezdett beszélni, amit már könyv nélkül tudok: hogy olyan familiának vagyok az egyetlen leánysarjadéka, amely familia oroszlanos címere, ha egyesülne egy másik familia törökfős címerével, akkor az a kettős címer ragyogásával elhomályosítaná az osztrák és magyar arisztokrácia valamennyi címerét együttvéve. (A Madame erről kerekebben tud beszélni mint a papa). És tudja, még több ilyesfélét mondott a papa, amiből megérthettem, hogy ismét azt a kiállhatatlan Starenberg Nusí príncet emlegeti, aki állítólag mostanában Afrikában oroszlanokra vadászik. (Nagy a gyanum, hogy Nusí Monte-Carlóban vadászik azokra az oroszlanokra, amik nagyon szép aranyárgák és ha megütik őket: csengenek).

No, képzelheti, kedves Sarah, az én ijedtségemet. A papa már hónapokkal ezelőtt emlegette a príncet, — akkor, mert sírva fakadtam, abba hagyta a dolgot. De most sirni sem tudtam, csak úgy ránehezedett valami a szivemre, hogy majd megfojtott az a valami. A papa ezután azt beszélt, hogy ő már ősz, öreg ember, és éveit meg vannak számolva. Olyan melánkólikusan, olyan bánatosan beszélt a jó apám, hogy erre már megeredtek a könnyeim. Megfogtam a kezét, amivel hajamat simogatta és ajkamhoz szoritottam. Bánatos, csendes hangja

most is a fülemben cseng amint mondta:

— Blanka, kisleányom, ha én úgy hirtelen megtalálnék halni, olyan árván maradnál, amilyen árván maradhat a legutolsó sarjadéka a Kovácsy grófoknak. Senkid sem volna ezen a kerek világon: sem rokonod, sem jóbarátod, mindenki ellenséged volna neked, a gyöngye kis leánynak. Hetvenen felül vagyok, kislányom, és talán hamar eljön az az idő, amikor már nem lesz veled védelmező jó édesapád: azért szeretném, hogy férjhez mennél addig. Az én lezáruló szemeim téged boldognak lássanak, amint elbucszom az élettől. . . .

Maga tudja Sarah, hogy a papa tegezni nem szokott engem: senkit sem: és engem sem szólít tene senki. Elképzelheti kedves Sarah, hallva azt a bánatos, méla hangot az én jó édesapám ajkáról, felelni nem tudtam semmit; legfeljebb tán annyit mondtam, hogy jól van, hadd jöjjön a Nusí haza Afrikából. . . . Vagy tán ezt sem. Ma elővettem az imakönyvemet és elmentem a kis falusi templomba. (A kastélybeli kápolnában oly félelmetes hideg esőnd van, hogy remegek benne). Imádkoztam azért, hogy az én jó édesapám még sokáig lásson engem boldognak. A maga szomorú kis barátója *Blanche.*

Lássá, elfelejtettem amit megírni akartam voltaképen. Ilyenek a nők, és igaza van annak a csipős nyelvű Alfonse Daudetnak, hogy a női levelekben csak az utóirat lehet az érdekes és fontos. Prinyi, — nem tudom többé Pálnak nevezni, — amikor a templomból hazafelé jöttem a kis-Füredi Juliskámmal, egyszerre csak mellém csatlakozott. Hogy honnan kerül elő ez az ember mindig: nem is sejtem. Lóháton volt, — igen csinos lóháton, és mint egy akrobata szökött le a nyeregből, amikor engem meglátott. Lovát kantárszáron vezetve elkísért a kastélyig. Beszélt nekem arról, hogy milyen magányos, szomorú élete van; nem érti meg senki. És azokkal a nagy sötét szilaj szemekkel úgy nézett rám, hogy azt kell hinnem, hogy mélyebben érdeklődik irántam.